

Höglitarlandet Sverige – när man vågar lita på främlingar

Berättelse

Om du rör dig i en svensk stad kan du få syn på något som förvånar många nyanlända: en barnvagn som står ensam utanför ett kafé, medan föräldern sitter inne och fikar. På landsbygden kan du i stället möta en liten obevakad gårdsbutik, där någon säljer ägg eller bär och kunden lägger pengarna i en låda utan att någon vaktar. Detta är vanliga exempel på det forskarna kallar social tillit, eller mellanmännisklig tillit. Med det menas att man litar på de flesta andra människor man möter – alltså på folk man inte känner, inte bara på familj och vänner. (Sådana vardagsbilder är dock just exempel och iakttagelser, inte mätningar.)

Tilliten i Sverige är väl undersökt. SOM-institutet vid Göteborgs universitet har mätt den i en mätserie som startade i mitten av 1990-talet, vilket är en av de längsta i världen. Resultaten visar att den genomsnittliga tilliten är hög. Därför beskriver forskarna Bo Rothstein och Sören Holmberg Sverige som ett "höglitarland". Tillsammans med de andra nordiska länderna ligger Sverige bland de länder där flest personer säger att man kan lita på andra. I undersökningen 2014 var andelen så kallade höglitare den högsta som dittills uppmätts: 61 procent. Tilliten har också varit ganska stabil över tid – år 1996 var andelen höglitare 58 procent, alltså nära nivån långt senare.

Det är dock viktigt att förstå att en hög siffra är ett genomsnitt. Det betyder inte att alla litar på alla, eller att man aldrig blir lurad. Tilliten är inte jämnt fördelad. Enligt forskningen litar yngre personer, personer med kortare utbildning, arbetare och personer födda utanför Norden i något lägre grad på andra. I vissa av dessa grupper är andelen höglitare omkring 45 procent, mot ett snitt på drygt 56 procent. Tilliten ser alltså olika ut i olika grupper.

Varför är då tilliten hög? Det finns inget säkert svar. En vanlig förklaring är att Sverige har förhållandevis små skillnader mellan människor, låg korrupktion och en utbyggd välfärd. Men detta är möjliga förklaringar som är omdiskuterade bland forskare, så man bör vara försiktig och inte se dem som fastställda orsaker. En intressant studie från Göteborgs universitet har dessutom funnit att en mer mångkulturell befolkning i ett område inte i sig verkar ha sänkt tilliten – ett resultat som är omdiskuterat men ofta citerat.

Också staten talar om tillit. År 2016 tillsatte regeringen en så kallad Tillitsdelegation, som skulle utveckla mer "tillitsbaserad styrning" i offentlig sektor (redovisat i utredningarna SOU 2018:47 och SOU 2019:43). Inom forskningen ses hög tillit ofta som ett slags "socialt kapital" – något som kan göra det lättare för samhället, ekonomin och välfärden att fungera. Begreppet "tillitssamhället" är dock inget officiellt eller lagstadgat ord, utan ett populärt uttryck nära forskningen.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
nyanländ	en person som nyss har kommit till ett land
social tillit	att man litar på de flesta andra människor man möter
obevakad	utan någon som passar eller vaktar
mätserie	mätningar som görs på samma sätt under många år
höglitare	en person som litar mycket på andra människor
genomsnitt	ett medelvärde för många personer
höglitarland	ett land där den uppmätta tilliten är hög
korruption	när makt eller pengar används på ett ohederligt sätt
omdiskuterad	något som man diskuterar och inte är överens om
socialt kapital	tillit och kontakter som hjälper ett samhälle att fungera

Läsförståelsefrågor

1. Vad menas med social tillit i texten?
 1. Att man litar på sin familj och sina närmaste vänner.
 2. Att man litar på de flesta människor man möter, även sådana man inte känner.
 3. Att man bara litar på myndigheter.
2. Varför kallar forskarna Sverige ett "höglitarland"?
 1. För att alla i Sverige litar på alla.
 2. För att den genomsnittliga tilliten är hög, och Sverige ligger bland länderna med flest som litar på andra.
 3. För att Sverige har flest kaféer i världen.
3. Vad säger texten om varför tilliten är hög i Sverige?
 1. Forskarna vet säkert exakt varför.
 2. Det finns vanliga förklaringar, men de är omdiskuterade och inte fastställda.
 3. Det beror helt säkert bara på välfärden.
4. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 1. SOM-institutets mätserie startade i mitten av 1990-talet.
 2. Tilliten är exakt lika hög i alla grupper i Sverige.
 3. Den höga tilliten betyder att man aldrig blir lurad i Sverige.
5. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 1. År 2014 var andelen höglitare 61 procent, den högsta som dittills uppmätts.
 2. Regeringen tillsatte en Tillitsdelegation 2016.
 3. "Tillitssamhället" är ett officiellt och lagstadgat begrepp.
6. Texten säger att en hög tillitssiffra är ett "genomsnitt". Förklara med egna ord varför det är viktigt att komma ihåg det.
7. Varför skriver texten "en vanlig förklaring är" och "omdiskuterade" när den berättar varför tilliten är hög? Vad vill texten visa med de orden?
8. Texten tar upp barnvagnen och den obevakade gårdsbutiken men kallar dem "exempel och iakttagelser, inte mätningar". Varför är det viktigt att skilja på ett vardagsexempel och en mätning?

Diskussionsfrågor

- Texten beskriver social tillit som att lita på människor man inte känner. Hur är det där du kommer ifrån – litar man lätt på främlingar, och i vilka situationer?
- Vad tror du behövs för att människor ska våga lita på varandra och på myndigheter? Ge exempel.

- Texten säger att tilliten är ojämnt fördelad och varierar mellan grupper. Varför är det viktigt att inte säga “svenskar litar på varandra” utan hellre “i genomsnitt är tilliten hög”?
- **Skriv (5 meningar):** Beskriv en situation där tillit är viktig i vardagen, till exempel på jobbet, i skolan eller i grannskapet. Vad händer om tilliten finns, och vad händer om den saknas?